

**Klimat- och näringslivsdepartementet
Miljöprövningsenheten**

kn.registrator@regeringskansliet.se
lars.bryntesson@regeringskansliet.se

Remissvar KN2023/03016**Betänkandet *Värdet av vinden – Kompensation, incitament och planering för fortsatt utbyggnad av vindkraften*
(SOU 2023:18)****Bakgrund**

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra och tillse att samernas möjligheter som urfolk att bevara och utveckla sin kultur främjas. Sametingets uppgift är att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland renskötselns intressen, vid utnyttjandet av mark och vatten.

Det samiska folkets status som urfolk medför särskilda kollektiva och individuella rättigheter enligt internationell och nationell rätt. Samernas ställning som urfolk, folk samt en av de nationella minoriteterna är erkända mot bakgrund av samernas under långvarig tids bruk av sina marker, urminnes hävd. De kollektiva rättigheter som är relevanta i detta sammanhang är framför allt rätten till mark och vatten (markanvändning), renskötselrätt, egendomsrätt, självbestämmande och konsultation. Dessa rättigheter säkerställer att det samiska folket kan fortsätta utöva och utveckla sin kultur och sina språk, sedvänjor och traditionella näringar. Vid tolkning, beslutsfattande och tillämpning av nationell rätt ska folkrättsliga principer och instrument ges betydelse. Renskötselns centrala ställning för den samiska kulturen är ett skäl till att rennäringen är att betrakta som ett allmänt intresse och riksintresse som skyddas av bestämmelsen i 3 kap. 5 § miljöbalken (1998:808). Riksintresset infördes genom naturresurslagen (prop. 1985/86:3) för rennäringens svårighet att hävda sina intressen när tunga exploateringsintressen ställde krav på att få utnyttja mark- och vattenområden där näringen bedrevs. Rennäringens markanvändning hade redan då oftast fått träda tillbaka för andra intressen. Den samiska kulturen med renskötseln har hittills anpassat sig trots en lång tids pågående kolonisationen av de samiska markerna och vattnen genom olika lagstiftningar och politiska styrdokument.

Sametinget avgränsar sitt remissyttrande till hur förslagen förhåller sig till rennäringen samt lokalsamhället. Regeringen har i utredningen förordnat experter från Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund (SSR).

Inledning

Det finns ett stort behov i hela Sverige av att bygga ut vindkraften. Betänkandets uppdrag har varit att utreda hur det går att få lokal acceptans för att kommuner ska tillstyrka vindkraftsansökningar. Utredningens förslag om incitament och kompensation har dock inte kunna uppfylla kommittédirektiven. I konsekvensanalysen konstaterar utredningen att förslagen inte skulle öka incitamenten i någon större mån.

Svårbalanserade målkonflikter

Konsekvenserna av en storskalig vindkraftsutbyggnad inom Sápmi ska förstås med insikt om den svårbalanserade målkonflikt som finns mellan å ena sidan behovet och efterfrågan av förnybar energi samt å andra sidan respekten för samiska rättigheter samt säkerställandet av den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Sametingets mål är att det fortsatt ska finnas grundläggande förutsättningar att bedriva traditionell naturbetesbaserad renskötsel i varje sameby även för kommande generationer. De övergripande klimatanpassningsmålen för Sametingets ansvarsområde och uppdrag är att arbeta för att bevara biologisk mångfald samt att minska sårbarheten genom ökad flexibilitet.

1. Utgångspunkter och avgränsningar

1.1.1. Vindkraften har en påtaglig påverkan på sin omgivning

I utredningen konstateras att det är klart att rennäringen påverkas negativt av landbaserad vindkraft: "Det handlar särskilt om att områden för vinterbete blir svårbrukade. Ljudet från vindkraftverken gör att renarna undviker i övrigt lämpliga betesområden. Det leder till att nya och sämre områden behöver tas i bruk, större behov av utfodring, fler påkörda renar och större arbete med att hämta skingrade renar. Detta leder i sin tur till att relationen med lokalbefolkningen och mellan samebyar blir mer ansträngd." I en studie från Stockholms universitet, publicerad i oktober 2022, konstaterar forskare att endast fyra procent av den yta som renar får beta på är helt orörd. Resten av renbetesmarkerna är påverkat av olika typer av markanvändning såsom turism, skogsbruk, gruvor, vindkraftparker, vägar och järnvägar.¹

I Kommittédirektiv 2022:27 anges: "Sverige är ett av de länder i Europa som, tack vare våra geografiska förutsättningar, har bäst förutsättningar för utbyggnad i stor skala."

-Sametinget vill påminna om att renskötseln av naturliga orsaker är arealkrävande.

Renen är beroende av sammanhängande betesmarker eftersom den vandrar efter årstidsvarierad föda. Den naturbetesbaserade traditionella renskötseln får inte förändras till den grad att det blir fråga om att naturbetet ska ersättas av utfodring och inhägnader. Det skulle leda till dålig djurhälsa där sjukdomar snabbt sprids mellan renarna och inte minst en stressfaktor när renen till sin instinkt och sinne är ett fritt vandrande betesdjur.

1.2 Sveriges system förutsätter betydande lokal acceptans. Det kräver väsentliga incitament och kompensationssystem.

Betänkandet anser att det kräver väsentliga incitament och kompensationssystem utöver inkluderande och effektiva beslutsprocesser för att kunna få lokal acceptans.

¹ Scientific Reports DOI : 10.1038/s41598-022-20095-w, "Mapping cumulative pressures on the grazing lands of northern Fennoscandia"

-Sametinget anser att en planering där samebyarna är delaktiga är bättre.

1.3 Motståndet bottnar i olika skäl i olika delar av landet

Sametingets bedömning är att kommunerna inom renskötseområdet hittills har tagit ett stort ansvar. Likaledes har samebyar också tagit ansvar för vindkraft. Det är ett dock ett problem att det inte bara är vindkraft som gör anspråk på renbetesmarkerna så vindkraften måste sättas in i sammanhang relevanta för de olika områdena.

1.8 Avgränsningar

Utredningen har tolkat att förslagen till kompensation inte omfattar intressen som regleras enligt 16 kap. 9 § 1 st. 3 p. och det påverkar framför allt rennäringen. Rennäringen skulle inte få del av ersättning som föreslås för lokalsamhället.

De förordnade rennäringsexperterna i utredningen anser att kompensationsreglerna enligt miljöbalken är otillräckliga eftersom reglerna endast medger kompensation för den ekonomiska kostnaden för lastbilstransporter förbi vindkraftsparker och stödutfodring (skadelindring). Det utgår ingen kompensation för att renskötselns natur förändras som medför att renarna inte längre kan vandra mellan betesmarkerna. Avgränsningen innebär att rennäringen blir sämre kompenserad än de intressen som med utredningens förslags skulle få en ekonomisk fördel av vindkraften. Sametinget anser att den enda rimliga kompensationen är andra renbetesmarker men det finns inte att tillgå.

-Sametinget tillstyrker utredningens förslag att miljöbalkens kompensationsregler för rennäringen behöver utredas.

3 Lokalsamhället

Samebyarna är också en del av lokalsamhället och värnar om betesmarkerna för att kunna bedriva sin renskötseln. Att ge incitament och kompensation till lokalsamhällen för att kommuner ska tillstyrka vindkraft riskerar att samebyarna ställs mot övriga lokalsamhället, vilket även betänkandet har tagit upp i konsekvensbeskrivningen kapitel 7.5.5.

5.2 En mer strukturerad och samordnad energiplanering

5.4 Regionala planeringsunderlag för vindkraft

En projektör kan nu fritt projektera en vindkraftspark/industri i princip var som helst. Förenligheten med allmänna intressen prövas först i tillståndprocessen. Utredningen konstaterar att denna ordning länge fungerade bra. Systemet innehåller dock att projektören på egen hand kan hitta lämpliga projektområden vars tillämplighet prövas av kommun och tillståndsmyndighet. Det ställer till problem när det ofta blir en skönsmässig projektering.

-Sametinget förespråkar en strukturerad planering för vindkraft, elöverföring, elintensiva industrier med analyser av hur mycket energi en industri kräver för att sätta ett tak. Sametinget menar att en planering med att utse lämpliga områden ska göras på samebynivå. Planering kan dock inte utesluta en omfattande tillståndsprövning när det gäller renskötseln/rennäringen.

En regional planering kräver att samebyarna kommer in direkt när en process startar.

Samebyarnas renbetesmarker sträcker sig ofta genom flera kommuner samt över länsgränser vilket innebär att de kumulativa effekterna inom hela byområdet behöver beaktas.

9.3 Hur våra förslag förhåller sig till rennäringen

Se ovan kap.1.8

Yttrandet har lämnats av tillförordnad avdelningschef Ingela Nilsson efter föredragning av samhällsplanerare Laila Öberg, avdelning Rennäring, samhälle och miljö.